

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego „Powrót wartości użytkowej: nowe perspektywy i wyzwania w odniesieniu do europejskich produktów i usług”

(opinia z inicjatywy własnej)

(2020/C 97/04)

Sprawozdawca: **Dimitris DIMITRIADIS**

Decyzja Zgromadzenia Plenarnego	24.1.2019
Podstawa prawna	Art. 32 ust. 2 regulaminu wewnętrznego
Sekcja odpowiedzialna	Sekcja Jednolitego Rynku, Produkcji i Konsumpcji
Data przyjęcia przez sekcję	19.11.2019
Data przyjęcia na sesji plenarnej	11.12.2019
Sesja plenarna nr	548
Wynik głosowania	191/3/4
(za/przeciw/wstrzymało się)	

1. Wnioski i zalecenia

1.1. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny (EKES) uważa, że innowacyjne, wysoce specjalistyczne produkty i usługi o powszechnie uznanych i certyfikowanych cechach kluczowych, które uwzględniają potrzeby klientów oraz wymogi w zakresie zrównoważonego rozwoju społecznego i zrównoważenia środowiskowego, mogą stać się istotą nowoczesnej europejskiej konkurencyjności. Niniejsza opinia ma na celu stworzenie europejskiej tożsamości zgodnie z globalnymi, systemowymi zmianami społeczno-gospodarczymi.

1.2. EKES uważa, że ostatnie zmiany sprawiają, że wartość użytkowa ponownie staje się głównym elementem współczesnej konkurencji, co sprzyja trwałemu ożywieniu produkcji europejskiej we wszystkich sektorach i gałęziach przemysłu. Europejskie małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP) nie tylko wywierają dobrze udokumentowany wpływ społeczno-gospodarczy, ale też mogą stać się ważnym czynnikiem ponownego określenia miejsca Europy w obecnym podziale pracy w reakcji na globalne zapotrzebowanie na różnorodność.

1.3. Powrót wartości użytkowej wiąże się z podstawowymi cechami Europy, gdzie mamy do czynienia ze znaczną różnorodnością społeczno-kulturową, geologiczną i klimatyczną. Uwypukla to wagę dążenia do zapewnienia wysoce wyspecjalizowanych produktów i usług: z myślą o konkurencyjności procesy produkcyjne powinny być także zgodne z polityką na rzecz zrównoważonego rozwoju społecznego i zrównoważenia środowiskowego.

1.4. Biorąc pod uwagę ogromne korzyści skali w gospodarkach wschodzących i rozwijających się oraz ignorowanie odpowiedzialności społecznej i środowiskowej, jak również powrót agresywnego protekcjonizmu w wielu krajach rozwiniętych, przyjęcie wyspecjalizowanych, jakościowych i zrównoważonych wzorców produkcji wydaje się być najlepszym (jeśli nie jedynym) wyjściem z tej pułapki – nie tylko dla Europy, ale dla całego świata.

1.5. W tym celu EKES zaleca interwencje polityczne w następujących kierunkach: (i) w ramach zarządzania krajowego i unijnego należy stosować kombinację polityki ukierunkowaną na wartość użytkową, dostosowaną do lokalnych cech i potrzeb; (ii) trzeba opracować równie ambitną politykę przemysłową dla Europy oraz promować tworzenie klastrów i form kooperatywności (pół)autonomicznych producentów, a jednocześnie zachować różnorodność w ramach korzyści skali w określonych segmentach cyklu życia produktu; (iii) należy upowszechnić symbiozę przemysłową w celu promowania gospodarki o obiegu zamkniętym; (iv) należy ulepszyć dostęp do zasobów finansowych poprzez wdrożenie planu działania na rzecz unii rynków kapitałowych i promowanie narzędzi mikrofinansowania, jak również poprzez podejście bankowe oparte na ochronie środowiska i wartości użytkowej

1.6. Kształcenie i szkolenie zawodowe oraz uczenie się przez całe życie zapewniają doskonałe możliwości budowania sieci kontaktów i tworzenia klastrów w celu obniżenia kosztów rozwoju społecznego, a także są sposobem na wzmocnienie kluczowych zdolności przekrojowych.

1.7. Kolejnym obszarem interwencji w ramach polityki jest dostęp do danych i zarządzanie nimi. Niemniej zapewnienie zarówno suwerenności cyfrowej, jak i prywatności osób fizycznych i prawnych może być trudnym zadaniem pod względem technicznym i prawnym. Z drugiej strony producenci produktów i usług muszą mieć również możliwość i zdolność do korzystania z niezbędnych metod i procesów – zarówno cyfrowych, jak i innych. Obok zapewniania otwartego oprogramowania dyskusja ta prowadzi nas do potrzeby kształcenia i szkolenia zawodowego oraz uczenia się przez całe życie.

2. Kontekst niniejszej opinii

2.1. „Wartość użytkowa” to odpowiedź na pytanie „do czego nadaje się dany produkt lub usługa”. W szerszym, całościowym podejściu uwzględnia się wszystkie pozytywne lub negatywne zastosowania, bezpośrednio powiązane lub pośrednio wywołane. Wartość użytkowa odnosi się do wszystkich rzeczywistych, obiektywnych i/lub subiektywnie oczekiwanych cech produktu lub usługi podczas całego ich cyklu życia („od kołyski po grób”). Wszystko, co posiada wartość użytkową bez względu, czy jest to rzecz materialna czy nie, jest „dobrem ekonomicznym”. W epoce skomercjalizowanej gospodarki wartość wymiany (cena) wypchnęła wartość użytkową poza spektrum uwagi rynku, w związku z czym w najlepszym razie uważano, że ta druga jest reprezentowana przez pierwszą.

2.2. Obecnie ze względu na przyspieszenie tempa wzrostu wydajności pracy potrzeby ludzkie są stopniowo przekształcane w kierunku zaspokojenia pragnienia różnorodności, a nie ilości, która od dawna jest nasycona na wiodących rynkach światowych. Ogólnie rzecz biorąc, preferencje konsumentów zmieniają się w kierunku produktów i usług o specjalistycznych, zróżnicowanych i poświadczonych cechach. Dotyczy to nawet rynków wschodzących w odniesieniu do specjalnych segmentów lokalnego popytu w zależności od wieku, wykształcenia, zawodu, stopnia urbanizacji itp.

2.3. Nie zaskakuje, że ostatnie modernizacje technologiczne i proceduralne mają na celu zwiększenie wydajności nie tylko pod względem produkcji na dużą skalę, ale – co ważniejsze – pod względem wytwarzania elementów o zróżnicowanej jakości, co pozwala lepiej dostosować produkcję do istniejących preferencji.

2.4. Ponadto przyspieszenie zmian technicznych prowadzi również do tego, że towary tracą swój typowy komercyjny charakter i uruchamia się proces stopniowej dekomercjalizacji, aczkolwiek dotyczący różnych gałęzi przemysłu w różnym stopniu. Wszystko to sprawia, że wartość użytkowa ponownie staje się kluczowym elementem współczesnej konkurencyjności. Mogłoby to stanowić podstawę trwałego ożywienia europejskiej produkcji we wszystkich sektorach.

2.5. Wydaje się, że instytucje UE dostrzegają te przemiany strukturalne. Komunikat Komisji COM(2017) 479 skupia się na potrzebie inwestowania w inteligentny, innowacyjny i zrównoważony przemysł europejski. EKES przygotował na jego temat opinię⁽¹⁾, w której podkreślił potrzebę rozwoju (MŚP) oraz pobudzenia innowacji.

2.6. W niedawnej opinii rozpoznawczej Komitet wezwał do przyjęcia całościowego podejścia w celu pogodzenia wyzwań związanych ze wzrostem, zmianą klimatu i ochroną środowiska oraz problemów społecznych w modelu sprawiedliwej transformacji. Na tej podstawie zaapelował do Komisji i państw członkowskich o przyjęcie długoterminowej kompleksowej strategii o globalnej perspektywie, w ramach której „zapewnienie atrakcyjności Europy musi być priorytetem każdej polityki przemysłowej prowadzonej w oparciu o innowacyjność i konkurencyjność”⁽²⁾.

2.7. Biorąc pod uwagę dylemat „wysokie koszty czy mierzenie się z efektem cieplarnianym”, w opinii z inicjatywy własnej EKES-u w sprawie godzenia polityki klimatycznej i energetycznej z perspektywy sektorów przemysłu⁽³⁾ przeanalizowano techniczną i prawną wykonalność środków dostosowawczych na granicach w odniesieniu do wewnętrznej ceny emisji gazów cieplarnianych. W dokumencie tym EKES zalecił Komisji, by uważniej przyjrzała się temu i innym rozwiązaniom politycznym, takim jak zreformowany system handlu uprawnieniami do emisji (ETS), podatek korygujący od emisji dwutlenku węgla pobierany na granicach oraz stawka podatku VAT skorygowana o intensywność emisji dwutlenku węgla.

2.8. Niniejsza opinia z inicjatywy własnej idzie o krok dalej. Przedstawia się w niej propozycje na temat elementów kompleksowego podejścia do polityki przemysłowej z myślą o zmianie pozycji europejskiej produkcji towarów i usług w kontekście światowym w oparciu o model otwartego rynku obejmującego kwestie ekologiczno-społeczne odpowiadający tradycji i nawiązujący do przyszłości Unii Europejskiej.

⁽¹⁾ Dz.U. C 227 z 28.6.2018, s. 70.

⁽²⁾ Dz.U. C 197 z 8.6.2018, s. 10.

⁽³⁾ Dz.U. C 353 z 18.10.2019, s. 59.

3. Poziom mikro

3.1. Wspomniane zmiany strukturalne wzmacniają przydatność MŚP. Obok dobrze udokumentowanego społeczno-gospodarczego wpływu tych przedsiębiorstw – wydatnie zwiększają one wartość dodaną w nowoczesnym społeczeństwie oraz tworzą nowe miejsca pracy – MŚP mogą stać się głównym czynnikiem zmiany pozycji europejskiej produkcji, biorąc pod uwagę ich zdolność do reagowania na szczególne potrzeby rynków niszowych oraz ogólnosiwiatowe rosnące zapotrzebowanie na różnorodność.

3.2. Uznanie współczesnego znaczenia MŚP nie zmniejsza automatycznie ich podatności na zagrożenia. W związku z tym jednym z celów niniejszej opinii jest znalezienie nowych sposobów wspierania europejskich małych i średnich producentów w przewyciężaniu niekorzystnych warunków powiązanych ze skalą działania. EKES ponownie wzywa do promowania nowych metod tworzenia sieci i klastrów oraz nowych form kooperatywności przy zachowaniu autonomii producentów z myślą o wytwarzaniu dóbr o zróżnicowanej jakości, przy czym niektóre segmenty cyklu życia produkcji globalnej będą wspólnie obsługiwane z wykorzystaniem korzyści skali. Mogłoby to mieć zastosowanie np. przy projektowaniu i promowaniu produktów, tworzeniu inkubatorów przedsiębiorczości oraz preinkubatorów, w transporcie i logistyce, dostępie do zasobów finansowych, dostępie do dużych zbiorów danych i specjalistycznych baz danych oraz korzystaniu z nich, a także w zakresie wzajemnych połączeń w kontekście gospodarki o obiegu zamkniętym.

3.3. Poprawa dostępu do zasobów i usług finansowych ma kluczowe znaczenie dla przedsiębiorstw europejskich, a zwłaszcza MŚP. Wdrożenie planu działania na rzecz unii rynków kapitałowych jest niezbędne, gdyż wprowadza m.in. narzędzia mikrofinansowania dla innowacji, przedsiębiorstw typu start-up i spółek nienotowanych na rynku regulowanym oraz metody ułatwiające wejście na rynki publiczne i pozyskiwanie na nich kapitału. Ponadto biorąc pod uwagę znaczenie aspektów środowiskowych i społecznych związanych z towarami i usługami (bezpośrednio lub pośrednio), należy w dalszym ciągu promować podejście bankowe oparte na ochronie środowiska i wartości użytkowej. Odpowiednie centra kompetencji mogłyby okazać się bardzo pomocne, jeśli chodzi o uwzględnianie zasad zrównoważonego rozwoju w działaniach MŚP.

3.4. Należy również zwrócić szczególną uwagę na przejście na gospodarkę o obiegu zamkniętym, zachęcając producentów do współpracy i efektywnego dzielenia się zasobami. W tym celu oprócz podkreślania znaczenia wyposażenia europejskich konsumentów w najbardziej obiektywne informacje EKES kładzie nacisk na tworzenie parków i rejonów ekoprzemysłowych. Grupa przedsiębiorstw produkcyjnych i usługowych może osiągać lepsze wyniki gospodarcze i środowiskowe dzięki współpracy przy zarządzaniu kwestiami związanymi z ochroną środowiska i zasobami, w tym energią, wodą i materiałami. Taka przestrzenna symbioza sprzyja dzieleniu się zasobami przez podmioty z tego samego sektora lub nawet z różnych sektorów.

3.5. Korzyści symbiozy przemysłowej są odczuwalne we wszystkich wymiarach zrównoważonego rozwoju. Poszerzenie powiązań w ramach parków przemysłowych i rejonów przemysłowych z wcześniejszymi i późniejszymi etapami przekształca koszty unieszkodliwiania i przetwarzania odpadów w centrum zysków poprzez zmniejszenie kosztów surowców, maksymalne korzystanie z nie w pełni wykorzystywanych zasobów i obiektów, rozłożenie kosztów nowej infrastruktury oraz inwestowanie we współpracę z zainteresowanymi stronami z tego samego sektora lub nawet z innych sektorów.

3.6. Ponadto zarządzanie zasobami staje się źródłem innowacji, wnosi wartość dodaną do „bezużytecznych” lub nienadających się do eksploatacji zasobów i otwiera nowe możliwości biznesowe, jednocześnie umożliwiając zachowanie zgodności z przepisami i eliminując ryzyko nałożenia kar finansowych. Równie ważne są korzyści dla środowiska: dzięki symbiozie przemysłowej zmniejsza się zarówno zużycie surowców, jak i wytwarzanie odpadów netto i emisje dwutlenku węgla bez szkody dla działalności gospodarczej. Czynniki te mogą stanowić podstawę rozpoznawalnej ogólnosiwiatowej certyfikacji produkcji końcowej w celu dalszego uwypuklenia jakości europejskich produktów i usług.

3.7. Poprawa zdolności przedsiębiorstw europejskich, a zwłaszcza małych i średnich producentów, do skutecznego zarządzania wszelkimi istotnymi danymi i informacjami (nowym ważnym terminem jest analityka biznesowa) zwiększa ich szanse na przetrwanie oraz ich zdolność do dostosowania się do zmieniającego się globalnego rynku:

- inteligentniejsze wykorzystanie zasobów, ponieważ dane w czasie rzeczywistym dotyczące statusu produktów takich jak pojazdy i inne maszyny umożliwiają przedsiębiorstwom rozpoznanie ewentualnych awarii i zaplanowanie konserwacji i napraw w wyprzedzeniu, co pozwala na wydłużenie cyklu życia produktów,
- większe bezpieczeństwo dostaw wynikające z przechodzenia w kierunku gospodarki o obiegu zamkniętym, tj. mniejsza zależność od zasobów pierwotnych oraz szersze wykorzystanie poddanych recyklingowi towarów, co zmniejsza narażenie danego przedsiębiorstwa na zmienne ceny surowców i tym samym zwiększa jego odporność,

- dostarczanie produktów jako usługi, stosowanie czujników w celu nadzorowania ich użytkowania; konsumenci mogą płacić w zależności od konsumpcji, podczas gdy przedsiębiorstwa pozostają właścicielami produktu, co pozwala na korzystanie z produktów przez dłuższy okres, gdyż klienci płacą wyłącznie za to, co faktycznie wykorzystali,
- większa elastyczność i konkurencyjność dzięki odpowiedniemu rozwiązywaniu problemów takich jak większa zmienność, interakcja z klientami i ich lojalność oraz kosztowna kwestia gospodarowania odpadami,
- otwarcie dróg kreatywnego nawiązywania kontaktów z klientami: przedsiębiorstwa mogą tworzyć bliższe relacje z nimi oraz lepiej dostosowywać produkty i usługi.

3.8. Tworzenie sieci i klastrów ma również zastosowanie w odniesieniu do rozwijania umiejętności wymaganych wśród pracowników. Cedefop podkreślił potrzebę ściślejszej współpracy, zwłaszcza w odniesieniu do uczenia się opartego na pracy, między instytucjami kształcenia i szkolenia zawodowego, uniwersytetami, ośrodkami badawczymi i przedsiębiorstwami. Należy wzmocnić – poprzez procesy kształcenia formalnego i uczenia się przez całe życie – umiejętności przekrojowe w celu opracowania bardziej elastycznych procesów produkcyjnych oraz pobudzenia kreatywności i innowacyjności, w tym w odniesieniu do transformacji cyfrowej itp.

4. Poziom makro

4.1. Reindustrializacja, polegająca na przebudowie wielosektorowej struktury produkcyjnej w Europie, wyraźnie wyróżniła się po okresie dezindustrializacji i po zwiększeniu outsourcingu do innych regionów, głównie pozaeuropejskich. Uznaje się, że przywrócenie zróżnicowanego i produktywnego zrównoważonego ekosystemu ma wielokrotnie pozytywne skutki dla rozwoju społeczno-gospodarczego. Przyczyn jest kilka: (i) tworzy on powiązania produkcyjne z wcześniejszymi i późniejszymi etapami; (ii) wzmacnia rynki lokalne; (iii) zmniejsza stopień zależności produkcyjnej, zwiększając w ten sposób odporność lokalnej gospodarki; oraz (iv) stymuluje działania interdyscyplinarne w zakresie badań i rozwoju, pobudzając innowacyjność w odniesieniu do procesów produkcyjnych i specyfiki oferowanych produktów i usług.

4.2. Aby pobudzić produkcję europejską i wykorzystać istniejącą globalną tendencję do repatriacji miejsc pracy, konkurencyjność Europy musi zostać przeformułowana w ramach współczesnych umiędzynarodowionych rynków. Globalne łańcuchy wartości doświadczają istotnych zmian: (i) stałe kurczenie się od czasu światowego kryzysu finansowego; (ii) regionalizacja jako strategia zbliżenia się do głównych rynków konsumenckich; (iii) restrukturyzacja przestrzennego rozłożenia łańcuchów produkcji.

4.3. Nadanie większej wagi jakości niż cenie i utrata typowo komercyjnego charakteru towarów wiążą się z podstawowymi atrybutami Europy – obszaru, który jest pełen różnorodności społeczno-kulturowej, geologicznej i klimatycznej i gdzie jednocześnie – lub być może właśnie z tego powodu – MŚP nadal odgrywają istotną rolę jako podmioty wzmacniające w gospodarce. W związku z tym innowacyjne, wysoce specjalistyczne produkty i usługi o powszechnie uznanych i certyfikowanych cechach kluczowych, które uwzględniają potrzeby klientów oraz zrównoważony rozwój społeczny i zrównoważenie środowiskowe, mogą stać się istotą nowoczesnej europejskiej konkurencyjności.

4.4. Ten argument jest jeszcze bardziej przekonujący, jeśli weźmiemy pod uwagę ewoluujący dwubiegunowy świat. W gospodarkach wschodzących i rozwijających się powstają ogromne korzyści skali i brakuje odpowiedzialności społecznej i środowiskowej, w krajach rozwiniętych następuje powrót agresywnego protekcjonizmu; Europa zaś znajduje się w środku tych zmian (i odczuwa np. skutki wojny handlowej między USA a Chinami). Spektakularne przemiany technologiczne, społeczne i demograficzne powodują dramatyczne przekształcenie charakteru i struktury gospodarki światowej; pojawiają się nowe rynki lokalne i nowe potrzeby. Dostosowanie się do zmian systemowych i wdrożenie wyżej wymienionych cech specjalistycznej, jakościowej i zrównoważonej produkcji mogłoby stanowić sposób na rozwiązanie – nie tylko dla Europy, lecz dla całego świata.

5. Odpowiedni wniosek polityczny na szczeblu lokalnym, krajowym i unijnym

5.1. Aby sprostać wszystkim wyzwaniom związanym z utworzeniem europejskiej tożsamości i potwierdzeniem roli europejskich produktów i usług w gospodarce światowej, UE i państwa członkowskie muszą przeznaczyć znacznie więcej środków na badania i rozwój, edukację, infrastrukturę, marketing i innowacyjne technologie. W tym celu zgodnie z zaleceniami europejskich partnerów społecznych, społeczeństwa obywatelskiego i innych zainteresowanych stron potrzebna jest ambitna polityka przemysłowa dla Europy, koncentrująca się na innowacjach, inteligentnych regulacjach, partnerstwie społecznym, wolnym handlu oraz odpowiedzialności społecznej i środowiskowej.

5.2. Ze względu na szybko zmieniającą się i nasilającą konkurencję w wymiarze globalnym polityka handlowa jest nie do uniknięcia. Co więcej jest niezbędna, by przeciwdziałać niedoskonałościom rynku wywołanym wewnątrznie. Zamiast wpadać w pułapkę protekcjonizmu, w ramach zarządzania krajowego i unijnego należy opracować i zastosować kombinację środków politycznych ukierunkowaną na wartość użytkową i dostosowaną do lokalnych cech i potrzeb: (i) działania normalizacyjne i certyfikacyjne w zakresie ochrony wewnętrznej i promowania europejskich marek za granicą; (ii) (pro)aktywna dyplomacja gospodarcza wykorzystująca międzynarodowe powiązania polityczne, kulturowe i społeczno-gospodarcze; (iii) wykorzystanie zamówień sektora publicznego jako instrumentu służącego egzekwowaniu standardów jakościowych na rynkach europejskich; (iv) promowanie niezbędnych inwestycji w infrastrukturę oraz rozwiązań instytucjonalnych, które dodatkowo wzmacniają konkurencyjność produkcji lokalnej.

5.3. Wspomniane wyżej inteligentne przepisy handlowe powinny iść w parze z inteligentną polityką przemysłową na poziomie unijnym i krajowym: (i) cyfryzacja, cyberyzacja i zastosowania SI w produkcji; (ii) inwestowanie w rozwój bardziej zróżnicowanych i wysoce wyspecjalizowanych produktów i usług; (iii) inwestowanie w zdolności techniczne umożliwiające skuteczną produkcję zróżnicowanych wersji; (iv) promowanie klastrów i form kooperatywności (pół)autonomicznych producentów, a jednocześnie zachowanie różnorodności w ramach korzyści skali w określonych, starannie dobranych segmentach cyklu życia produktu; (v) upowszechnienie systemu symbiozy przemysłowej w celu promowania gospodarki o obiegu zamkniętym; (vi) dalsze wzmocnienie powiązań między produkcją a badaniami i rozwojem także w dziedzinach naukowych o mniejszych zastosowaniach (zob. odnośne dyskusje na temat nowego programu „Horyzont Europa” 2020–2025).

5.4. W szczególności w odniesieniu do wyżej wspomnianego promowania ukierunkowanych klastrów i symbiozy przemysłowej potrzebne będą regionalne badania specyficzne dla danej gałęzi, aby ukazać segmenty lokalnej produkcji, w których można by stworzyć różne rodzaje sieci i kooperatywności.

5.5. Jak już wspomniano, kształcenie i szkolenie zawodowe oraz uczenie się przez całe życie to narzędzia tworzenia sieci kontaktów i klastrów w celu osiągnięcia korzyści skali w odniesieniu do kosztów rozwoju społecznego, jakie muszą ponosić pracodawcy, a także sposób na wzmocnienie kluczowych zdolności do pobudzania kreatywności, innowacyjności i możliwości dostosowania się w procesie produkcji. W przyszłości europejska polityka w zakresie kształcenia i szkolenia zawodowego oraz uczenia się przez całe życie będzie musiała priorytetowo traktować te przekrojowe umiejętności na wszystkich poziomach na różne sposoby, włącznie ze stosowaniem nowych metod uczenia się, wykorzystywaniem nowoczesnych technologii i nowych mechanizmów finansowania, tym samym pomagając jednostkom produkcyjnym w przyjmowaniu najnowszych osiągnięć i wykorzystywaniu ich do opracowywania nowych zróżnicowanych produktów.

5.6. Dostęp do danych i zarządzanie nimi to kolejny obszar interwencji w ramach polityki, który odnosi się do celu, jakim jest wspieranie europejskich producentów i dostawców usług w reagowaniu na współczesną ewolucję zglobalizowanych rynków oraz wykorzystaniu ich przewagi komparatywnej w zakresie wysoko wyspecjalizowanych towarów i usług. Jest to szczególnie istotne dla MŚP. Niemniej liberalizacja dostępu do danych idzie w parze z rosnącym ryzykiem wykorzystywania danych niezgodnie z przeznaczeniem. Zapewnienie zarówno suwerenności cyfrowej, jak i prywatności osób fizycznych i prawnych może być trudnym zadaniem pod względem technicznym i prawnym, choć ma zasadnicze znaczenie.

5.7. Obok łatwiejszego dostępu do wykładniczo rosnącej liczby danych producenci produktów i usług również muszą mieć także możliwość i zdolność do korzystania z niezbędnego zestawu narzędzi zarządzania danymi złożonego z metod i procesów tak cyfrowych, jak i innych. Analityka biznesowa to stosunkowo nowe pojęcie w literaturze i dokładnie opisuje zdolność do wykorzystywania informacji i zbiorów danych. Obok technicznych i prawnych interwencji na potrzeby otwartego oprogramowania dyskusja ta nawiązuje do odpowiednich umiejętności przekrojowych, które należy rozwijać za pomocą kształcenia i szkolenia zawodowego oraz uczenia się przez całe życie.

Bruksela, dnia 11 grudnia 2019 r.

Luca JAHIER
Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego